

Рецензія
на дисертацію Овчаренко Олени Юріївни
на тему «Чинники стресостійкості студентів в умовах інклюзивного
навчання», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
спеціальності 053 — психологія

Дисертаційна робота присвячена дослідженню вивчення чинників стресостійкості студентів в умовах інклюзивного навчання. Визначено психологічні, соціальні та особистісні аспекти, що впливають на рівень стійкості до стресу в освітньому середовищі, яке зазнає значних трансформацій унаслідок воєнних дій. Проблематика є особливо важливою з огляду на зростаючу зростаючі освітні, соціальні та психологічні навантаження, характерні для студентського середовища. Значним чином вони посилюються у студентів з інвалідністю, що обумовлює необхідність глибокого аналізу чинників, які сприяють або, навпаки, перешкоджають їхній стресостійкості. Питання стресостійкості в умовах інклюзії, зокрема чинників, які її зумовлюють у студентів як з інвалідністю, так і без, залишаються особливо актуальними. У роботі проведено аналіз сучасних досліджень і власних наукових результатів, які висвітлюють специфічні потреби різних категорій студентів. Основна увага приділяється чинникам, що впливають на рівень стресостійкості студентів.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність обраної теми, зокрема значення дослідження для виявлення, опису та систематизації психологічних чинників, що забезпечують або, навпаки, перешкоджають формуванню стресостійкості студентів в умовах інклюзивного освітнього простору. Підкреслено, що незважаючи на значну кількість досліджень стресостійкості як особистісної характеристики, бракує комплексного аналізу її чинників у специфічних умовах інклюзивної освіти, де поєднуються соціальні, комунікативні, когнітивні та емоційні виклики. Дисертанткою висвітлено стан наукової розробленості проблеми, визначено об'єкт і предмет дослідження, чітко сформульовано мету та завдання, окреслено методологічну основу роботи та емпіричну базу, що забезпечує комплексний аналіз заявленої

тематики. У вступі також наголошено на науковій новизні отриманих результатів, які сприяють визначенню ключових чинників стресостійкості, що, в свою чергу, допоможе розробити рекомендації щодо удосконалення психологічної підтримки у закладах освіти.

У першому розділі виокремлено дві групи чинників стресостійкості студентів в умовах інклюзивного навчання: суб'єктивні чинники (внутрішні, особистісні ресурси), тобто індивідуальні психологічні характеристики та особистісні здібності, які впливають на те, як студент сприймає, оцінює та долає стрес та до них можна віднести: первинні актуальні здібності; вторинні актуальні здібності; емоційна стабільність; самооцінка; когнітивна гнучкість; копінг-стратегії; рівень тривожності; схильність до стресу; життєстійкість та об'єктивні чинники (зовнішні, середовищні), тобто зовнішні обставини, соціальні умови та організаційні ресурси, які сприяють або перешкоджають стресостійкості та до них можна віднести: інклюзивне середовище (фізична та інформаційна доступність; соціальна підтримка з боку викладачів, однокласників, батьків; психологічна підтримка у ЗВО (консультації, тренінги, наставництво); толерантна атмосфера в академічній групі; наявність інклюзивних програм і ресурсів; професійна готовність викладачів до роботи в інклюзивному середовищі; соціально-психологічний супровід студентів з інвалідністю.

У другому розділі описується методика організації емпіричного дослідження. Достовірність отриманих результатів експериментального дисертаційного дослідження забезпечується застосуванням надійного та валідного методичного інструментарію, використанням адекватних математико-статистичних методів та грамотною інтерпретацією. Науковою новизною другого розділу є те, що вперше здійснено комплексне порівняльне емпіричне дослідження стресостійкості студентів з інвалідністю та без в умовах воєнного стану й інклюзивного освітнього середовища.

У третьому розділі представлено та апробовано комплексну тренінгову програму розвитку стресостійкості студентів в умовах інклюзивного

навчання, що враховує особливості студентів з інвалідністю та без неї в контексті воєнного часу. Вперше встановлено, що цільове формування адаптивних механізмів емоційної саморегуляції, когнітивної гнучкості, соціальної підтримки та навичок подолання кризових ситуацій сприяє суттєвому зниженню рівня тривожності, стресу та деструктивних копінг-стратегій у студентів різних груп. Доведено, що тренінг позитивно впливає на первинні та вторинні актуальні здібності студентів, покращує їхні моделі самосприйняття та внутрішні ресурси, що є запорукою підвищення психологічної стійкості і якості життя.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що сильними сторонами дисертації є актуальність та своєчасність теми психології. Представлена робота виконана на достатньому теоретичному та методичному рівні, відповідає вимогам, які висуваються до написання та оформлення дисертаційних робіт, має перспективи подальших досліджень.

Основні результати наукових здобутків автора дисертації із достатньою повнотою висвітлено у фахових виданнях України та міжнародних виданнях, апробовано на науково-практичних конференціях. Отриманий результат при перевірці на унікальність тексту (9,8% схожості), підкреслює оригінальність та унікальність дослідження.

Дослідження виконано у відповідності до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри клінічної психології та в межах науково-дослідницької теми «Психодіагностика якості життя в сучасному українському суспільстві (НДР 0121U110751).

У той же час, слід акцентувати увагу на аспектах роботи, які потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, важливо глибше розглянути проблему врахування тривожних проявів та причин їх виникнення при розробці тренінгових програм із розвитку стресостійкості та емоційної саморегуляції. Крім того, доцільним є розширення інструментарію математичної обробки отриманих даних, що сприятиме підвищенню точності висновків і надійності результатів. Ці аспекти вдосконалення сприятимуть

поглибленню наукового аналізу та підвищенню практичної цінності отриманих результатів.

Таким чином, подану на розгляд дисертаційну роботу, з урахуванням раніше висловлених побажань та зауважень та після загального редагування тексту, можна рекомендувати до захисту.

Дисертаційна робота Овчаренко О.Ю. на тему «Чинники стресостійкості студентів в умовах інклюзивного навчання» є завершеною, логічно побудованою, самостійною науковою працею, яка виконана відповідно до встановлених вимог, на належному рівні, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня докторів філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами); Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої Вченої Ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2017 року №40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки №759 від 31 травня 2019 року) і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій Вченій раді у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 – Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук
доцент кафедри соціальної психології
Київського інституту сучасної психології
та психотерапії

Карамушка Т.В.